

ANA GARRIDO GONZÁLEZ. *Xohana Torres. Da viúva de vivo á muller navegante.*

Santiago de Compostela: Concello de Santiago-Universidade de Santiago, 2020, 200 pp.

MONTSE PENA PRESAS *
montserrat.pena@usc.es

A proposta que fai Ana Garrido neste ensaio resalta, moi especialmente, por achegar unha nova lectura da obra de Xohana Torres. Se comeza colocando a autora na xinea rosaliana, ao recoñecela como a primeira autora fundamental tras ela, despois identifica que moitas das súas protagonistas (e moi especialmente Maxa, a que ocupa o espazo principal en *Adiós María*) son, en realidade, outras viúvas – ou orfas, coma neste caso – de vivos. Porque unha das teses principais que sostén Garrido é que as protagonistas de Torres cumpren, con bastante fidelidade, o ideal da moza rara (nunha liña que tamén nos podería levar ás “chicas raras” de Carmen Martín Gaité) e mesmo das tolas, abrindo así “a porta a un futuro e un discurso que estaba por escribirse”.

Partindo dos estudos que fixeran á obra de Torres investigadoras coma Carmen Blanco, Marisol Rodríguez ou Iolanda Ogando ou Anxos García Fonte (habitualmente circunscritos a un dos diferentes xéneros que cultivou a autora), Garrido aposta por unha visión total da súa produción, incidindo de maneira singular na importancia de ler a súa dramática, a súa narrativa, a súa poesía e mesmo a súa produción para público infantoxuvenil coma un tótum que cobra máis sentido e profundidade cando se mira globalmente.

A partir de aí, a ensaísta decide organizar o seu estudo en catro partes centrándose, primeiramente, na obra dramática de Torres, para abordar, posteriormente, a análise de *Adiós María* (nun capítulo que é, en realidade, a cerna da obra) e achegándose, por último e moito máis brevemente, á súa produción poética. Esta parte tan só ten en conta *Do sulco*, seguramente porque existe un interese autorial en ocuparse das creacións de Torres anteriores ao poemario que a colocou definitivamente no canon: *Estacións ao mar*. Non por acaso, outra das grandes hipóteses que manexa Garrido nestas páxinas, e que xa fora apuntado por algunha outra investigadora con parellos, inda que diferentes argumentos, é que a famosa Penélope naveganta, símbolo imprescindible e case primixenio da última poesía galega escrita por mulleres, estaba xa bosquexada anteriormente nos textos de Xohana Torres, especialmente naqueles que non forman parte do xénero poético.

Isto conecta co peso que ten nesta análise a reinterpretación de *Adiós María*. Por unha banda, isto fundaméntase nas concomitancias que pode ter Maxa como tránsito a unha nova muller que, interesada na lectura e na escritura, fóra do estereotipo corporal da beleza dese tempo,

* Profesora Contratada Doutora, Universidade de Santiago de Compostela, Facultade de Ciencias da Educación, Departamento de Didácticas Aplicadas, Santiago de Compostela, España. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5565-5408>

e decidida a procurar o propio camiño, está moito máis preto desa Penélope que quere vogar que do ideal feminino imposto polo patriarcado nesa época, unha sorte de anxo do fogar moldeado pola publicidade e os novos discursos da cultura popular. Por outra banda, a ensaísta semella considerar esta novela a pedra rosetta que, en boa medida, explica o sentido de toda a produción de Torres. Por iso, unha nova vía de profundización derívase da aplicación da teoría das emocións de Sara Ahmed, o que nos leva a coñecer onde está a promesa da felicidade de Maxa e onde se atopan as súas frustracións, artelladas en certa maneira arredor do espazo da casa. A casa como lugar e espazo reservado para as mulleres, pero tamén coma elemento opresor, coma prisión, coma síntese do que a sociedade – e a propia avoa da protagonista – agarda dese “ser muller”. No marco da familia de quen emigrou, ademais, a casa como un non lugar transido por un compás de espera que resulta abafante.

Outro elemento en que se centra o estudo de *Adiós María* é nunha análise demorada das tres personaxes femininas fundamentais da novela: Maxa, a súa nai e a súa avoa, unha reinterpretación que se elabora á luz dos estudos de xénero, en non poucas ocasións cruzados coas investigacións que combinaron os parámetros do xénero e da nación, como poden ser os de González Fernández ou Miguélez Carballeira. Desta maneira, a avoa enténdese como un elemento que é quen de exercer unha continuada “violencia ideolóxica” permanente sobre a protagonista e a figura da nai resitúase, en canto se entende a emigración coma un proxecto familiar encamiñado tamén a mellorar o futuro das fillas e dos fillos, sendo ela mesma un chanzo para que Maxa poida ser esa moza rara que é.

Por último, as novas ideas sobre a novela de Torres nacen tamén de inserila no contexto que lle é propio: o da emigración galega dos anos 60 e 70, o fenómeno que explica, en boa medida,

parte dos conflitos que se presentan na obra: o choque entre as persoas que marchan e as que se ven obrigadas a quedar ou o éxodo cara o mundo urbano como un elemento de desarraigo e de perda de calidade de vida.

A pesar de que quizais se bota en falta unha abordaxe á produción da autora estudada realmente global, que abarque todas as súas obras publicadas, e de a lectura dalgunhas páxinas se vexa pexada por certas grallas, este *Xohana Torres. Da viúva de vivo á muller navegante* é un volume fundamental para comprender con máis profundidade, e dende diferentes arestas, a produción desta creadora. Mais, alén dese non renunciar a novas interpretacións de parte importante do macrotexto de Torres, este ensaio ficará connosco porque en certa maneira reescribe boa parte da nosa historia literaria: aquela que nos deixa explorar nos territorios das autoras, como Torres, que, sen seren marxinais se situaban nas marxes polas temáticas que abordaban no tempo en que as abordaban, polas protagonistas que construían no contexto en que o facían, polo xeito de contalo na etapa histórica en que lles tocou escribir.

